

**Власюк Тетяна, ст. магістратури економічного факультету;** науковий керівник – к.е.н, доцент Матвійчук О. В. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

## **ФОНДОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В ПРОЦЕСІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ**

***Анотація.** В статті досліджено сучасний стан та перспективи розвитку фондового ринку України. Розглянуто основні показники розвитку фондового ринку, учасників торгів на ринку цінних паперів та обсяги торгів. Визначено основні проблеми та запропоновано рекомендації для покращення функціонування ринку цінних паперів. Обґрунтовано напрями модернізації біржового фондового ринку*

***Ключові слова:** фондовий ринок, ринок цінних паперів, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, біржа, емітенти.*

***Аннотация.** В статье исследовано современное состояние и перспективы развития фондового рынка. Рассмотрены основные показатели развития фондового рынка, участников торгов на рынке ценных бумаг и объемы торгов. Определены основные проблемы и предложены рекомендации по улучшению функционирования рынка ценных бумаг. Обоснованы направления модернизации биржевого фондового рынка*

***Ключевые слова:** фондовый рынок, рынок ценных бумаг, Национальная комиссия по ценным бумагам и фондовому рынку, биржа, эмитенты.*

***Annotation.** The article investigates the current state of the stock market and the prospects of its development. The basic indicators of stock market development, participants of trading on the stock market, trading volumes are considered. The main problems are identified and appropriate recommendations for improving the functioning of the securities market are grounded. The directions of stock market modernization are developed.*

***Keywords:** stock market, securities market National Commission on Securities and Stock Market, stock exchange, issuers.*

**Найважливішим етапом** реформування економіки України є створення ефективного ринку капіталу. Таким чином, будь-які великомасштабні перетворення в економічній сфері залишаються незавершеними, якщо не буде створено конкурентоспроможного фінансового сектору та ринку капіталу, який буде здатний мобілізувати, перерозподіляти та надавати реформованій економіці необхідні інвестиційні ресурси. Саме розвиток фондового ринку, як складової ринку капіталу та невід'ємного сегмента національної економіки, набуває важливого значення в умовах глобалізації [1, с. 178].

**Питання формування** національного фондового ринку в умовах глобалізації світової економіки знайшло відображення в дослідженнях таких вчених, як В. Базилевич, М. Бурмака, З. Варналій, О. Василик, В. Колесник, В. Корнєєв, О. Корнійчук, Ю. Лисенков, О. Мозговий, С. Науменко, В. Оскольський, В. Савченко, М. Самбірський та Г. Яцюк.

В своїх працях науковці підкреслюють, що нинішній стан фондового ринку України засвідчує наявність багатьох невирішених питань, які потребують подальшого вивчення та пошуку шляхів розв'язання. Цікавим, на наш погляд, є зарубіжний досвід розвитку фондового ринку. Серед зарубіжних вчених, які приділяли увагу цій проблематиці, варто виділити роботи таких науковців: Дж. Долана, К. Форбса та ін.

**Метою нашої статті** є дослідження сучасного стану функціонування фондового ринку України, впливу глобалізаційних процесів на його розвиток та розроблення рекомендацій для підвищення ефективності діяльності ринку цінних паперів в Україні.

**Сьогодні фондовий** ринок України знаходиться на етапі становлення та значно відстає у розвитку від ринків цінних паперів зарубіжних країн (Європи, США). Це перш за все є результатом того, що фондовий ринок України, як складова фінансової системи України, функціонує в умовах нестабільної політичної ситуації, недовіри населення до фінансових інститутів та недосконалого законодавства, що регулює обіг цінних паперів на фондовому ринку України.

Попри всі перешкоди, які існували весь період становлення фондового ринку України, потрібно відмітити стабільну тенденцію до збільшення обсягів контрактів, підписаних на біржах. Цьому сприяло вдосконалення технологій торгівлі, розвиток інтернет-технологій, впровадження нових торгових систем та платформ; подальше вдосконалення інфраструктури ринку та забезпечення її надійного та ефективного функціонування.

Динаміка показників економічного розвитку України протягом останніх років, зокрема і ринку цінних паперів, засвідчує закріплення позитивних тенденцій. Серед головних позитивних змін, які були характерні для фондового ринку в цей період та сформували надійну основу для подальшого зміцнення ринку цінних паперів, а також сприяли відновленню її інвестиційної функції, – збільшення обсягу торгів, зростання співвідношення капіталізації до ВВП, залучення інвестицій та ін. [2].

У 2013 році фондовий ринок України характеризувався доволі високою активністю біржового сегменту. За його результатами обсяг виконаних біржових контрактів з цінними паперами на організованих торгах збільшився у два рази і становив 463,43 млрд. грн, тоді як у 2012 році цей показник складав 263,67 млрд грн (рис. 1).

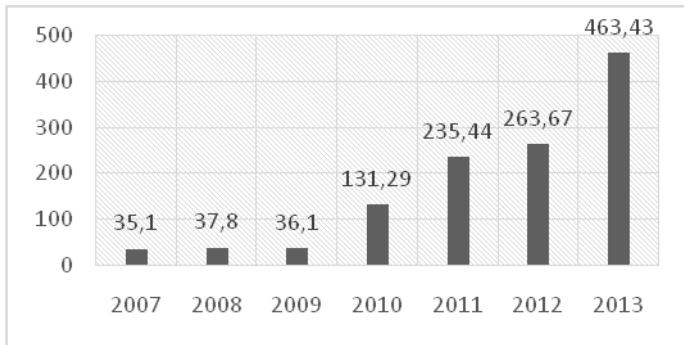


Рис. 1. Обсяг біржових контрактів (договорів) з цінними паперами на організованих торгах в 2007–2013 роках, млрд. грн. [2]

Наведені дані засвідчують, що темпи зростання операцій на фондовому ринку випереджали зростання ВВП України майже у два рази.

В свою чергу, частка біржового ринку в загальному обсязі торгів на ринку цінних паперів у 2013 році становила 27,69 % (рис. 2).

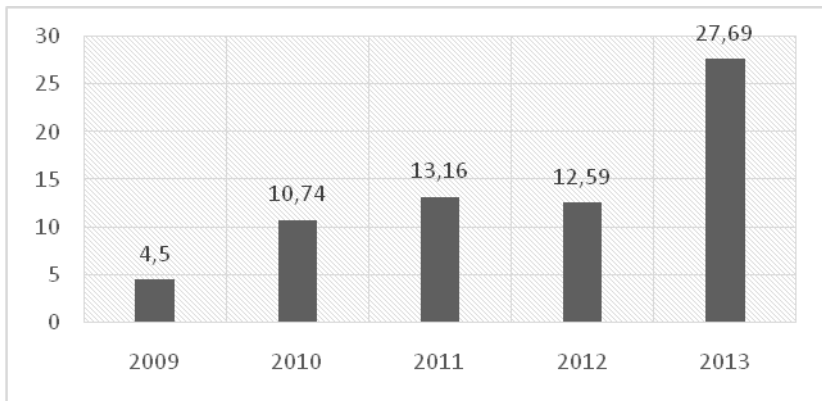


Рис. 2. Частка біржового ринку в загальному обсязі торгів на ринку цінних паперів у 2009–2013 роках, %

В Україні системна мережа фондових бірж існує, а біржова структура характеризується високою фрагментарністю. Згідно з даними НКЦПФР, за підсумками 2013 року найбільшими фондовими біржами України за загальним обсягом торгів є:

1. ПАТ «Фондова біржа «Перспектива» з оборотом 289,2 млрд. грн. (частка на вітчизняному біржовому ринку складала 67,7 %);
2. ПАТ «Фондова біржа «ПФТС» – 102,4 млрд. грн. (24,0 %);

3. ПАТ «Українська біржа» – 10,3 млрд. грн. (2,4 %) (табл. 1).

Таблиця 1

Діяльність фондових бірж в Україні та їх частка у загальному торговому обороті у 2007–2013 роках, млрд. грн.

Фондові біржі	Роки						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ПФТС	30,8	34,0	14,0	61,0	88,9	89,5	102,4
частка, %	87,5	90,0	38,8	46,5	37,7	33,9	24,0
Перспектива	0,4	1,4	11,4	36,6	79,1	146,0	289,2
частка, %	1,2	3,6	31,7	27,9	33,5	55,3	67,7
Українська біржа	-	-	3,3	27,5	63,9	24,1	10,3
частка, %	-	-	9,1	21,0	27,1	9,1	2,4
Інші	1,7	2,4	6,6	6,1	4,0	4,6	25,3
частка, %	4,9	6,3	18,2	4,7	1,7	1,8	5,9
Всього	35,1	37,8	36,0	131,3	235,8	264,3	427,2

Складено за даними [2]

Таким чином, на три біржі припадало 93,6 % загального обсягу торгів. Частка інших фондових бірж в загальному обсязі торгів за той же час складала лише 5,9 %, або 25,3 млрд. грн.

Зважаючи на історичні статистичні дані НКЦПФР, відмітимо, що з 10 діючих фондових бірж в Україні потреба у 5 площадках незначна. Наявність такої кількості торгових площадок ускладнює контроль над операціями з цінними паперами та сприяє розповсюдженню маніпулювання вартістю цінних паперів, що котируються [3].

Отже, враховуючи, що тільки 5 площадок можуть цілком забезпечити діяльність торгів на фондовому ринку, постає питання про регулятивне зменшення кількості фондових бірж, що суттєво спростить та зробить більш прозорим сам процес торгівлі цінними паперами.

За наведеними даними можна зробити висновок, що фондовий ринок України хоч і має тенденцію до збільшення обсягів торгівлі та капіталізації, проте характеризується значними проблемами, що не дозволяють йому ефективно виконувати свою головну функцію, а саме – перерозподіл капіталу та залучення інвестицій.

Крім того, потребує вирішення багато проблем, а зокрема:

– недосконалість конкурентоспроможності фондового ринку. Ця проблема виникає тому, що державна політика щодо оподаткування на фондовому ринку є несприятливою для його учасників. Домінуючими цінними паперами на ринку залишаються державні, що певною мірою перешкоджає випуску нових з боку підприємницьких структур;

– проблема податкового стимулювання розвитку фондового ринку, яка потребує звільнення від обкладення податком на прибуток підприємств та податком на додану вартість некомерційних організацій фондового ринку;

– проблема корпоративного управління ринком, яка полягає в недосконалій системі розкриття інформації про вартість цінних паперів та об'єкти інвестування через інструменти фондового ринку;

– мала розбудова інфраструктури фондового ринку, яка потребує організації обміну інформацією між організаційно оформленими ринками, оскільки такої організації на цей час немає. Також виникає необхідність запровадження електронного документообігу при укладанні та виконанні угод з цінними паперами, прийняття єдиних стандартів та сертифікації систем електронного цифрового підпису та шифрування даних;

– проблема системи регулювання і нагляду на фондовому ринку, яка полягає в порушенні прав інвесторів, недосконалості нормативної бази, що регулює діяльність фінансових інститутів, які здійснюють регуляторну функцію на фондовому ринку, низькому рівні кваліфікації персоналу наявних фінансових установ – професійних учасників ринку;

– проблема розвитку ринку боргових зобов'язань, місцевих позик, акцій та деривативів. Обмеження ринку боргових зобов'язань є результатом відсутності інтегрованої стратегії управління державним боргом, який надміру зосереджений на короткостроковій вартості, і розвитку ринку боргових зобов'язань, який характеризується тим, що емісія боргових зобов'язань на первинному ринку є досить непередбачуваною, а на вторинному ринку – неліквідною. Розвиток ринку акцій гальмується через недосконалість валютного законодавства, недосконалість нормативно-правового забезпечення діяльності фондового ринку;

– низький рівень капіталізації фондового ринку;

– складність організації і проведення первинних публічних розміщень фінансових інструментів на українському фондовому ринку, яка значно зменшує можливості доступу інвесторів до об'єктів інвестування [4].

Ці проблеми заважають подальшому розвитку фондового ринку України, а також істотно обмежують можливості професійних учасників. Напрямами модернізації біржового фондового ринку є:

– укрупнення та консолідація уже існуючих фондових бірж, що сприятиме формуванню стандартних критеріїв лістингу та формування справедливих ринкових цін за будь-якими фінансовими інструментами;

– зростання ліквідності і прозорості фондового ринку за допомогою збільшення пропозиції фінансових інструментів шляхом запровадження нових боргових інструментів, перш за все біржових та інфраструктурних облігацій, інноваційних структурованих продуктів, продуктів фінансового інжинірингу, зокрема, біржових валютних деривативів та ф'ючерсного контракту на ціну золота;

– активне вдосконалення технологій торгівлі, розвиток Інтернет-технологій, впровадження нових торгових систем та платформ; подальше вдосконалення інфраструктури ринку та забезпечення її надійного та ефективного функціонування; створення відповідної законодавчої бази з метою забезпечення організаційно-правових засад формування та функціонування фондового ринку;

– вдосконалення державного регулювання та нагляду на фондовому ринку, захист прав інвесторів, забезпечення на державному рівні низки заходів спрямованих на збільшення показника free-float акцій українських компаній; створення ринку залучення капіталу для мало та середньо капіталізованих емітентів [3, с. 133].

**За результатами проведеного** дослідження стану фондового ринку України можна зробити висновок, що хоча вітчизняний ринок поступово розвивається, він до нинішнього часу перебуває на стадії свого становлення. Тому для стимулювання подальшого розвитку вітчизняного фондового ринку потрібне: збільшення капіталізації, ліквідності та прозорості фондового ринку; удосконалення ринкової інфраструктури та забезпечення її надійного і ефективного функціонування; удосконалення механізмів державного регулювання, нагляду на фондовому ринку та захисту прав інвесторів.

1. Вівчар О. Й. Сучасні тенденції розвитку ринку цінних паперів в Україні / О. Й. Вівчар // Науковий вісник НЛТУ України – 2011. – № 219. – С. 178–182.
2. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.nssmc.gov.ua/>
3. Краснова І. В. Фондовий ринок в Україні : стан та перспективи розвитку / І. В. Краснова // Проблеми економіки – 2014. – № 1. – С. 129–133.
4. Петренко О. І. Сучасний стан та тенденції розвитку фондового ринку України / І. О. Петренко // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури – 2013. – № 37. – с. 103–110.